

Heide
vertelt

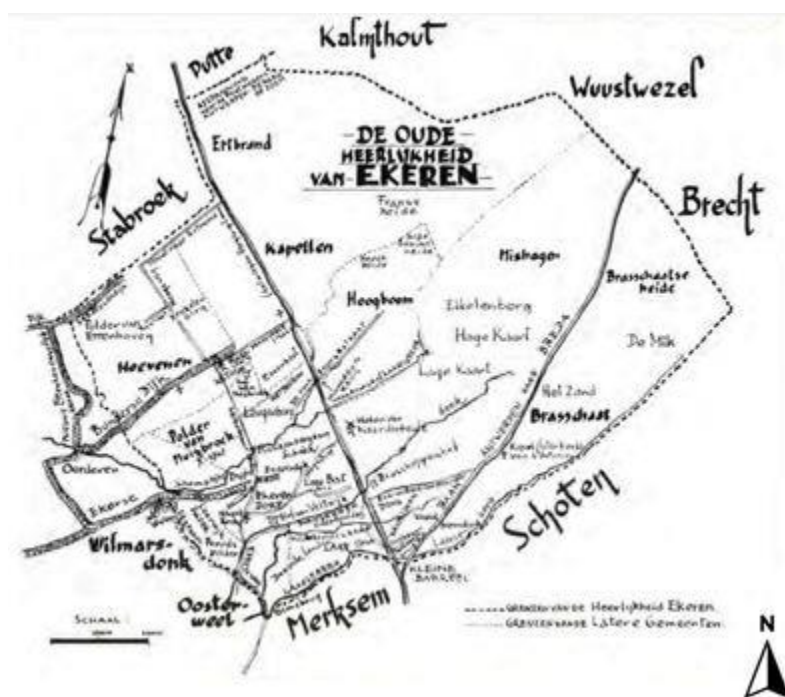

Vanwaar de toponiemen Frans Baantje, Franse hei en “Geusenback”?

Hoe namen ontstaan en herleid werden naar een “toponiem” is soms een raadsel en de geschiedenis ervan is dan ook wat moeilijker te achterhalen. Zo vonden we een artikel terug van de hand van de vroegere gemeentearchivaris Jos Vorsselmans over een paar toponiemen uit onze streek, gepubliceerd in het tijdschrift Lijn 12 uit de jaren '70. Lees maar mee!

Het is wel mogelijk dat eenheden van het Franse leger, welke in 1832 in Brasschaat gelegerd waren, over de Franse heide en het Frans baantje, dat morzel grond, al eens een wandeling pleegden. Tevoren deden dat de Sanskulotten misschien ook wel. Aan het ontstaan der toponiemen treft de één nog de ander schuld, want die zijn wel een beetje ouder....

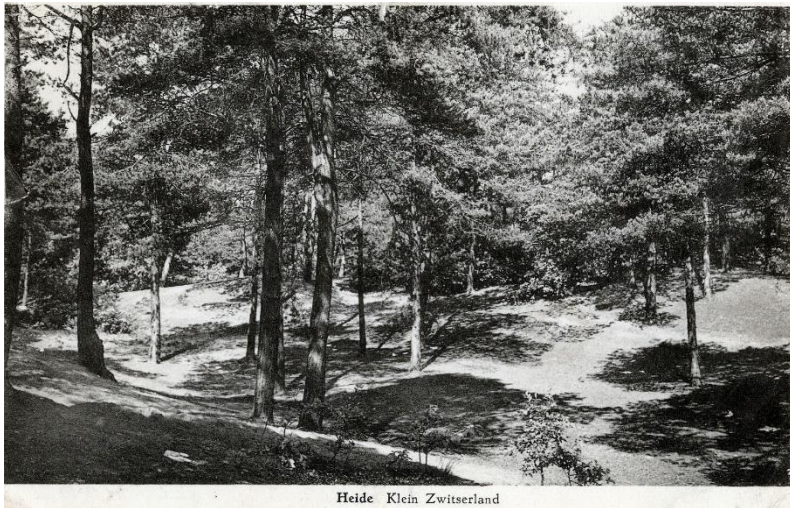
Na de dood van Karel VI verklaarden de Europese mogendheden, begerig naar het erfdeel van zijn dochter, de oorlog aan Maria-Theresia. Hun overwinning te Fontenay in 1745 opende voor de Fransen de deur om gans het Belgisch grondgebied te bezetten en in april 1747 verklaarden zij daarenboven de oorlog aan Holland dat de geallieerden (o.a. Engelsen en Oostenrijkers) met geld en manschappen steunde. De strijd tegen dit laatste zou ingeleid worden met de bezetting van een andere belangrijke vesting. Uiteindelijk werd Bergen-op-Zoom daartoe uitgekozen. Met dit plan in het vooruitzicht, werd een aanzienlijke troepenmacht

samengetrokken in en rond Antwerpen. De Heerlijkheid Ekeren (1) ontving daarvan ruimschoots haar deel. Onder andere de nu zo genoemde Franse Heide, dit is het noordoostelijk gedeelte der Heerlijkheid, nu behorende bij Kapellen, werd met een aanzienlijk contingent bezet. De toen reeds bestaande verbindingsweg tussen Antwerpen en Bergen-op-Zoom, de zogenaamde Bergse baan, liep over Merksem, langs Kleine Bareel, Donk, Kaarderheide (Mariaburg), Zilverenhoek en Kapellen. Een kronkelende baan van Antwerpen uit, slechts gekasseid tot aan de Kleine Bareel. Gans het trafiek van het leger was op deze baan aangewezen. De troepen gelegerd in Hoevenen en omgeving

bereikten haar ten Noorden van Kapellen over de nog bestaande Franse weg en wellicht ook over de Parijse weg. Deze gelegerd op de Franse Heide daarentegen bereikten de hoofdbaan in de omgeving van Putte over het, te dien einde aangelegd, Frans Baantje, nu bekend als de Franse lei. Weldra heerste op die weg een drukte van belang ingevolge de verplaatsing van troepen en materiaal: want de Franse opperbevelhebber Löwenthal zou beleg slaan op Bergen-op-Zoom met een contingent van niet minder dan 23.000 man. Op 16

september 1747 werd de stad bij verrassing ingenomen, er werd daar duchtig geplunderd en gebrand. Löwenthal verhaalt dat de soldaten gedurende verscheidene dagen buiten de Antwerpse poorten hielden: “une espèce de foire pour débiter les effets qui embarrassaient les nouveaux propriétaires”. De “mannen” gelegerd op de Franse heide keerden natuurlijk met hun buitendeel over het Frans baantje naar hun kantonnementen terug. Zolang de Fransen Bergen-op-Zoom bezet hielden is de drukte op het Frans baantje blijven aanhouden. Een tweede hoogtepunt in die drukte zal wel voorgekomen zijn toen, op 15 maart 1748, een Frans konvooi te Hoogerheide door de geallieerden werd aangevallen, wat voorzeker versterking opeiste, aangezien het gevecht aldaar van elf uur tot laat in de namiddag duurde. Op 11 december van hetzelfde jaar verliet het Frans leger Antwerpen dat onmiddellijk terug door de Oostenrijkers werd bezet.

Heide Klein Zwitserland

Naar het schijnt heeft, jaren geleden, de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen het Frans Baantje voor instandhouding geklasseerd. Zulks verklaart waarschijnlijk het voortbestaan van overweg n°33, ten noorden van de stopplaats Kapellenbos, die trouwens van het Frans Baantje deel uitmaakt. In geen enkel document van het Kalmthoutse gemeentearchief treffen we de toponiem Geusenback aan. Zulks moet ons geenszins verwonderen. De streek, die wij nu als dusdanig benoemen, behoorde onder het

Oud-Regiem tot het gemeenschappelijk bezit. Er woonde daar, op die barre heide, geen levende ziel. Zo komt het dat er nog in de eigendomsakten, pacht- of verkoopakten, testamenten, noch in de parochieregisters een spoor van dit toponiem is te ontdekken. Slechts op de oudste kadasterplannen, dagtekenend uit 1834, komt het toponiem Geusenback voor het eerst voor, zoals het blijkbaar uit de volksmond werd opgetekend. Dat het toponiem Geusenback ontstond ten tijde der godsdienstoorlogen kunnen we vermoeden. Wie toen de geuzen waren weten we best, maar wat betekent dan “back”? Werd daarmee zoiets als een “bivak” mee bedoeld?

(De Heerlijkheid Ekeren was zeer uitgestrekt: zij paalde ten noorden aan Hollands Putte, Kalmthout en Wuustwezel, ten oosten aan Brecht en Schoten, ten zuiden aan Schoten, Merksem en Oosterweel en ten westen aan Wilmarsdonk, Oorderen, Stabroek, Hoevenen, Kapellen en Brasschaat. Allen ressorteerden zij onder Ekeren. Hoevenen werd zelfstandig in 1796, Kapellen in 1801 en Brasschaat in 1830) (Foto hierboven: de streek rond de Geusenbacklaan)

Een eenvoudig man.

Op 16 juni 2024 overleed François Peeters. De uitvaartplechtigheid had plaats op 26 juni jl. in onze parochiekerk. François was de echtgenoot van Tille Bel en werd begin juni 76 jaar. Hij was vader van drie dochters en zes kleinkinderen. Professioneel was hij actief in de rechtbank, eerst als advocaat en nadien als rechter en Kamervoorzitter in het Hof van Beroep van Antwerpen. In zijn privéleven had hij een groot engagement als bestuurder van meerdere verenigingen. Zo was hij onder meer bestuurder in Gehandicaptenzorg en het Revalidatiecentrum Noorderkempen. Hij bracht mij begin de jaren 2000 bij Gehandicaptenzorg. Samen zaten wij mee in de cockpit voor een ingrijpende aanpassing van de bestaande structuren. Daaruit is De Schelp ontstaan als koepel van drie autonome instellingen:

Berkenbeek, een school voor personen met een beperking, het Revalidatiecentrum Noorderkempen en Spectrum, een instelling voor dag- en nachtopvang van personen met een beperking. In juni 2020 kwam hij aan boord als lid en secretaris van onze kerkraad. Dat gebeurde op een moment dat er veel in beweging was in ons kerkelijk leven. Precies daarom konden wij zijn expertise en deskundigheid goed gebruiken. In onze kerkraad speelde hij een belangrijke rol bij de uitvoering van ons kerkenbeleidsplan. Sterk was zijn juridische inbreng bij de opstelling van een samenwerkingsovereenkomst met de gemeente voor de organisatie van de sociale en culturele nevenactiviteiten. Vaak keek hij plichtsgetrouw maar discreet toe dat onze kerkraad bij al die veranderingen niet buiten de lijntjes kleurde. Op die manier waakte hij mee over een verzekerde toekomst voor ons kerkgebouw. Voor dat groot sociaal engagement zijn wij hem bijzonder dankbaar. François was een eenvoudig man, die samen met zijn gezin genoot van de kleine dingen in het leven. Hij heeft in zijn rijk gevuld leven getracht een spoor te trekken dat hopelijk niet zal verdwijnen zoals een karspoor in het mulle duinzand na een opstekende bries.

(bijdrage van Eddy Marstboom)

Het “bruisende” van De Greef is niet verdwenen!

In ons vorig nummer publiceerden we een artikel over de verschillende eigenaars van het domein De Greef door de jaren heen, het was een artikel opgemaakt naar een eerder verschenen tekst van wijlen Jos Vosselmans, destijds gemeentearchivaris. Het artikel werd geschreven eind de jaren '60, toen heel het domein verkocht was aan de familie Thielemans. Van bebouwing in de omgeving was er toen nog geen sprake. Recent sprak Phillippe Lambert, bewoner in het Ziel, mij aan over zijn wijk “De Greef”. Hij vond de zin waarmee wij eindigden niet echt passen voor zijn wijk:

De periode vanaf 1962:

In 1962 werd het domein opnieuw verkocht, deze maal aan de Heer Thielemans uit Merksem. Zo verdween ook het bruisend sociaal leven op De Greef!

Natuurlijk past deze zin niet meer in deze huidige tijd. Toen het artikel geschreven werd was er in De Greef nauwelijks bewoning. Wij hadden in ons vorig artikel het tijdsbestek iets beter moeten verduidelijken. Met het “bruisende sociaal leven”, werd in dit artikel vooral het verdwijnen van de familie Ommeganck, en nadien de activiteiten die er plaats vonden, bedoeld.

Momenteel is De Greef zeker een levende wijk met een actieve BIN en een wijkcomité dat opnieuw voor samenkomst en sociale cohesie zorgt!

Inzameling voor buurmeisje!

Kalmthoutenaar Luc Wuyts zet opnieuw een actie op gekoppeld aan de “Tour de France”. Hij heeft als doel voor ogen om 100.000 te verzamelen voor de behandeling van zijn buurmeisje Lia Willemse die het syndroom van Kabuki heeft en daardoor afrekenet met een aantal fysieke en mentale beperkingen. Met de medewerking van heel wat Kalmthoutse sponsors en een aantal Olympiërs uit de jumping, het judo en het zwemmen wordt ter hoogte van zijn woning in de

Hollekelderstraat de “Muur van Mijn Olympische kampioenen” opgesteld. Het is de bedoeling dat mensen die willen steunen even afzakken naar de woning van Luc om er op de “Muur” de juiste sponsor bij de juiste atleet komen plaatsen. Dit kan op de dagen dat er tijdens de “Tour” een rustdag is geprogrammeerd en tijdens de slotdag (7, 14 en 21 juli). Onder de deelnemers wordt er een telkens een maaltijd voor twee personen verloot.

Oude en vergeten beroepen van vroeger

Vandaag: **Hoepbaas (nr.24)**

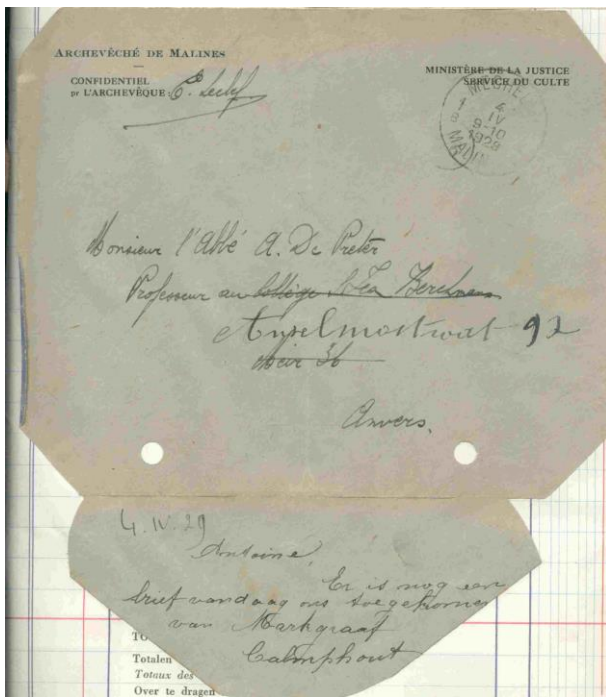
Een hoepbaas (hoepmaker, hoepbuiger) maakte hoepen, een band van hout (gespleten wilgen of populierentwijn) of van ijzer, die om een vat, ton, kuip of tobbe gelegd worden om de duigen bijeen te houden. De hoepen werden eerst gesneden door een hoepsnijder. Eerst moesten de takken worden gesneden, wat zwaar werk was. Daarbij waren houten klompen noodzakelijk, om te voorkomen dat men in de eigen voeten hakte. Vervolgens werden de wilgentenen in 'stuiken', huisvormige bouwsels opgeslagen, om in het voorjaar in de sloten in het water

gezet te worden. Als de katjes in mei uitliepen, werden de tenen geschild. De dunne twijgen werden door vrouwen en kinderen 'wit' gemaakt (van hun bast ontdaan) en gebruikt om manden van te vlechten. De zware takken werden gebruikt voor hoepen. Ook die werden eerst geschild en dan gebogen. Die gebogen hoepen werden gebruikt door de hoepmakers waar ze werden gebruikt als houten banden om tonnen. Begin negentiende eeuw lag de productie van hoepen op 220.000 bossen per jaar! Eens in de zoveel tijd kwam een handelaar langs de hoepmakers om hun voorraad op te kopen. Hoepen waren ook een exportproduct. Hoepmaken was zwaar werk. Het duurt wel een paar jaar voordat een hoepmaker genoeg kracht en ervaring heeft om in zijn bestaan te kunnen voorzien. De hoepmakerij bleef tot de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) op peil, maar daarna verdrongen de ijzeren banden en andere verpakkingen de hoepmakerij van de markt.
(bijdrage van Paul Witters)

De eerste pastorie van Heide aan de Kapellensteenweg 510, afl.2

Toekomstig pastoor Antoine De Preter

De kogel was dus door de kerk! Antoine De Peter zou een nieuwe parochie mogen oprichten en schoot dadelijk in actie. Verslag krijgen we in zijn brief (met hoofding *Collège Saint-Jean-Berchmans, Anvers*), van 28.3.1929 aan Mgr. Van Cauwenbergh. Hij vroeg of hij het huis van Balemans mag kopen voor 75.000 Fr. aangezien het, volgens ingewonnen inlichtingen, ten minste 100.000 waard zou zijn. "*L'homme d'affaires de Mme. Van Damme*" zou een commissie van 2.000 Fr. vragen, zodat hij liever zonder tussenpersoon zou werken. Graag zou hij zijn schoonbroer, architect Bilmeyer contacteren om een plan voor de school te laten maken. Hij zamelde blijkbaar al fondsen in, want hij hernieuwde ook zijn vraag om "*permission de déposer l'argent de mes quêtes à la centrale financière d'Anvers*". Tijdens een onderhoud met de directeur van "*la Banque d'Anvers. Il m'a promis de soumettre ma demande de soutien financier au conseil d'administration*" van de bank. "*Je préfère déposer l'argent là, vu que je recois un gros % et un cadeau*". Ook daar vroeg hij de toelating voor. Met genoeg kon hij zelfs aankondigen dat "*j'ai reçu un don considérable pour l'école et cette brave personne m'a promis la même forte somme pour l'église*". Verder had de Kalmthoutse pastoor hem geschreven dat hij met Pasen niet moest komen omdat "*Mr. L'abbé Creten*" hem zou vervangen. Daarom ging hij voor de paasdagen naar "*Tourinnes St Lambert chez Mr. Le curé Cleeremans*". Het was een klein landbouwer dorp ZO van Waver in Brabant, thans deelgemeente van Walhain. Tenslotte gaf hij zijn vakantieadres op "*pendant les vacances (31 Mars – 19 Avril): rue Anselmo 92, Anvers*". Op 2.4.1929 kwam een antwoord vanwege de directie van de "*Banque d'Anvers*". Men opende "*un compte de quinzaine*" met

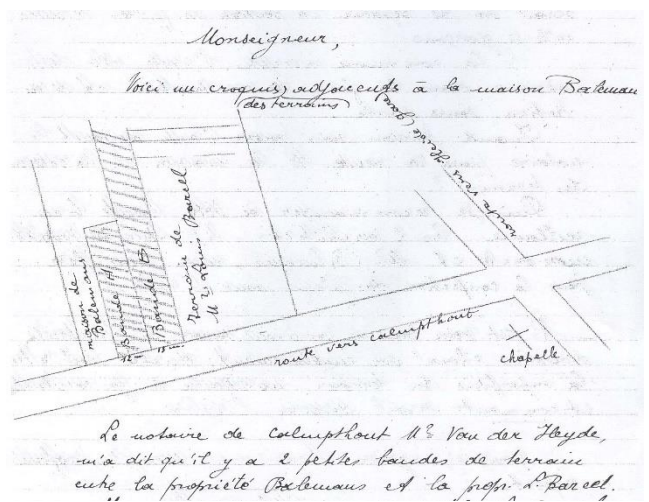

herzienbare rentevoeten “*nets d’impôts*” per veertien dagen. “*Pour la période du 1 au 15 avril 1929, au taux de 4,175% ce qui correspond à 5% brut l’an*”. Zij openden verder nog “*un compte chèques*” met rente aan 3% per jaar, tot nader orde. Daarop zouden de veertiendaagse rentes overgeschreven worden. Het rekeningnummer was 12.278. Een vertrouwelijke briefomslag van het aartsbisdom, met signatuur van C. Leclef, vertrok met poststempel 4 IV 1929 naar “*Monsieur l’Abbé A. De Preter / Professeur au Collège S.Jean Berchmans / Meir 36 / Anvers*”. Iemand doorstreepte het adres en zond hem door naar “*Anselmostraat 92*” en noteerde op de achterzijde “*4 IV 1929 Antoine, Er is nog een brief vandaag ons toegekomen van Markgraaf Calmpthout*”. Enkel de omslag bleef bewaard. Vanuit Brussel schreef De Preter op 5.4.1929 een lange brief aan Mgr. Van Cauwenbergh om hem te danken voor zijn tussenkomst bij “*la Supérieure générale de*

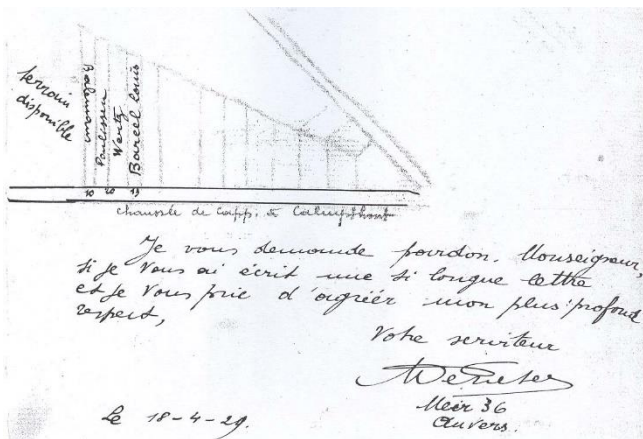
Vorsseleer”. Hij bevestigde dat “*La promesse de vente à moi ou à la personne que je désignerai, de la maison Balemans à 75.000 frs, signée sur papier timbré, est en ma possession*”. Een dag eerder bezocht hij de overste van Vorselaar in verband met de op te richten school. Zij gaf hem echter de raad om de dekenij Essen het huis Balemans officieel te laten aankopen.

Liep pastoor De Preter te snel van stapel?

Blijkbaar had toekomstig pastoor De Preter niet stil gezeten en, wellicht met medeweten van Mgr. Van Cauwenbergh, het huis van Frans Balemans gekocht, volgens een zenuwachtige Bareel. Inderdaad ging De Preter helemaal voor een school langs de grote baan – ondanks zijn brief van 5 april aan Mgr. Van Cauwenbergh die hij op 9.4.1929 schreef bij zijn terugkeer in Antwerpen. In Brussel had hij net Victor Van Damme gesproken die wilde weten “*si l’autorité diocésaine choisit son emplacement, qu’elle doit être la superficie du terrain nécessaire à la construction et comment serait disposé l’église?*”. Notaris Van der Heyde vertelde hem dat er twee perceeltjes tussen het eigendom van Balemans en dat van L. Bareel lagen. Ook met Louis Bareel had hij gesproken en die “*nous cède ce que nous avons besoin de son terrain et achètera pour nous la bande B. reste donc la bande A (600±), j’espère bien de trouver de l’argent pour l’acheter, comme vous, me l’avez autorisé j’ai mis la main sur cette parcelle. Il faudra une façade de 30-35 m. puis qu’il serait bon de séparer la section pr filles d’avec celle pr garçons (sic)*”. Bij aanvaarding van de school door de gemeente, moet die tussenkomen in de bouw. Wanneer mogen we de notariële aankoopacte passeren voor het huis en de gronden, vroeg hij. Tot slot deed hij een aanbeveling van zijn schoonbroer Bilmeyer en oom Louis De Vooght als architecten voor de school. De Preter schreef op 18.4.1929 aan Mgr. Van Cauwenbergh “*Les difficultés surgissent!*”. Bareel vergiste zich blijkbaar met de juiste ligging van zijn grond die ook maar 1186 m² mat. Zelfs als hij de beloofde grond bijkocht, dan zou De Preter nog “*dépenser personnellement une somme de 30 à 35.000 frs!*”. Daarenboven zou het terrein B niet meer te koop zijn. Eventueel zou men langs

9.4.1929, De Preter aan Mgr. Van Cauwenbergh, schets ligging toekomstige pastorij en school

18.4.1929, De Preter aan Mgr. Van Cauwenbergh, schets ligging toekomstige pastorij en school, hoek vanaf kruispunt van het kapelletje gezien

de andere kant moeten bijkopen zodat hij besloot "Dans ces conditions, j'estime très humblement, qu'il est bien dommage de dépenser tout d'argent, rien que pour l'acquisition de terrain, alors que la commune de Calmpthout nous offre gratis 5 Ha pr écoles, église, cure, patronage, etc... plus un gros subsid!". Kalmthout zou als parochie 500-600 parochianen afstaan, wat een schoolbevolking van 75-80 kinderen maakte. Verontschuldigend schrijft hij "Je pense que cette maison de Balemans, que nous avons achetée garde toujours très bien sa valeur".
(bijdrage van Lieven Gorissen)

Uit de oude doos, herinneringen!

Vorige week konden wij het Belgisch kampioenschap wielrennen voor de profs op TV volgen. In de verre geschiedenis had dit kampioenschap meermaals plaats in het naburige

Brasschaat (1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1933, 1936). In 2026 zal het BK opnieuw plaatsvinden in Brasschaat. In 1933 was het Kalmthoutenaar Louis Duerloo die als eerste over de lijn kwam en in Brasschaat de tricolore trui mocht aantrekken. Sooi Dictus, een andere Kalmthoutse renner, eindigde 10de. Dit werd uitgebreid gevierd in onze gemeente.

WIELRENNEN
HET KAMPIOENSCHAP VAN
BELGIE VOOR BEROEPSRENNERS.

Dit kampioenschap, welke verleden Dinsdag te Brasschaat bij Antwerpen, een ongehoorde massa belangstellenden te been bracht, mag waarlijk het kampioenschap der jongeren genoemd worden. Want, na een koers vol leven en geweld, waren het de jongeren, de generatie van 1932 en 1933 die de ouderen van 't leer gaf en zegevierde.

Hierna de uitslag :

1. Louis DUERLOO (Calmpthout), 204 km. 350 m. in 5 u. 37 m. 30 sec. Gemiddelde snelheid : 36 km. 300 meter per uur. — Baankampioen van België der beroepsrijders 1933.
2. Jef Van der Haegen (Couillet) op 1 l. ; 3. Constant Huys (Heffen) op 1 l. ; 4. Sylveer Maes, op een halve lengte ; 5. Struyven, op 1 l. ; 6. Mathys, op 1/2 l. ; 7. Romain Maes, op 1 l. ; 8. De Caluwe, op 1 min. 47 sec. ; 9. Corthout, op 3 m. 21 sec. ; 10. Dictus, op 4 min. 33 sec. ; 11. Leemans, op 1 l. ; 12. Tommies, op 7 min. 7 sec. ; 13. Michielsen ; 14. D'Hooge ; 15. gelijk: Louesse, Van Grootenbruel, Put, Monty.

Van de 117 vertrekkers dus slechts 18 die den koers uitdeden !

"Heide vertelt" is een digitaal krantje. Verschijnt wekelijks op zondagmorgen.

Redactie: Louis van den Buijs, Heidestatiestraat 58/bus1, 2920 Kalmthout. (0477/22.24.81).

Redactieadres: vandenbuijslouis@gmail.com

Eerder verschenen krantjes zijn te raadplegen via de website www.binkalmthout.be

